GHEORGHE IVĂNESCU
1912–1987

PROFESORUL GHEORGHE IVĂNESCU: ÎNCERCARE DE PORTRET SPIRITUAL

ILEANA OANCEA

În *Istoria lingvisticii româneşti*, Editura Didactică şi Pedagogică, 1978, coordonată de Iorgu Iordan, capitolul *Lingvistica romanică* este foarte sumar, deşi, în acest domeniu numit de Leo Spitzer „praeceptrix linguisticae", există personalităţi de mare importanţă. Într-o asemenea istorie, Gheorghe Ivănescu s-ar cuveni a fi tratat, cu deosebită atenţie, nu numai ca romanist, ci şi ca românist şi teoretician al limbajului, el fiind, alături de Sextil Puşcariu, cel mai de seamă lingvist român. Gheorghe Ivănescu întrupează idealul filologului total, reflectând aspiraţia spiritului românesc spre o cunoaştere cu caracter integrativ.

Mircea Eliade vorbea despre o vocaţie enciclopedică a culturii române. Ea se află, exemplar ilustrată, în opera acestui mare savant, format în ambianţa intelectuală a universităţii ieşene, pe care, în spirit, nu a părăsit-o niciodată, întâlnindu-se, astfel, cu un alt mare „ieşean", afirmat pe alte meleaguri decât cele româneşti, Eugeniu Coşeriu.

Gheorghe Ivănescu a cunoscut o carieră universitară marcată de întreruperi şi peregrinări: de la Iaşi la Bucureşti, apoi la Timişoara şi Craiova şi, din nou, la Iaşi. A fost nevoit să plece de la Universitatea din Iaşi, întrucât şi-a exprimat public neadeziunea la ideile lingvis-

BDD-A13003 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:43 UTC)

tului sovietic Marr, ceea ce era un lucru ieşit din comun şi deosebit de periculos, într-o perioadă dominată de o puternică opresiune ideologică. Datorită acestei brutale excluderi, a avut parte, cum mărturiseşte el însuşi, de cea mai „fericită" perioadă a vieţii sale, când, lipsit de bani, se hrănea sumar. „Mâncam morcovi şi eram extrem de fericit", iată o afirmaţie paradoxală, scoţând în evidenţă latura fantastă, călinesciană, a unei personalităţi care trăia după alte legi decât cele obişnuite. Stătea ore întregi la Biblioteca Academiei, în lecturi prelungite. Trăirea în acord cu nevoile sale spirituale rezuma „fericirea" de atunci a profesorului, rupt de ambianţa intelectuală de care era, totuşi, atât de puternic legat.

Profesorul evocă, într-un interviu, anii petrecuţi, copil fiind, în Vutcanii natali, într-o Moldovă care îşi afirma tradiţia veche culturală şi în satele mai modeste, tradiţie pe care viitorul mare savant a respirat-o cu întregul elan al unei vârste fragede, elan care nu-l va părăsi niciodată. Este latura idealistă a fiinţei sale, care i-a jalonat un destin sinuos, cu suişuri şi coborâşuri, în plan existenţial, dar mereu ascendent în planul muncii intelectuale.

Aş reţine din această primă etapă, pe care o consider emblematică, următoarele mărturisiri: „ [...] atmosfera intelectuală a Vutcanilor de atunci m-a determinat să preţuiesc în mod deosebit munca şi specializarea ştiinţifică şi pe oamenii de ştiinţă, pe care-i consideram elita societăţii, şi mi-a dictat, cu toată vârsta mea fragedă, un puternic ideal de viaţă, pe care, în fond, nu l-am trădat când am înlocuit astronomia (prima sa alegere, n.n.) cu filologia. Dar satul Vutcani şi, mai exact, familia mea vutcănească mi-a mai dat ceva: lecţia patriotismului dus până la sacrificiul vieţii. Căci fratele mamei, învăţătorul […] care-şi iubea ţara şi poporul cum puţini o fac, a murit în lupta de la Topraisar, pe frontul dobrogean, la 26 de ani. Această tragedie, acest tribut de sânge pe care l-a dat familia mea atunci pentru îndeplinirea idealului care însufleţea pe intelectualii ţării a zguduit puternic pe toţi cei din neamul nostru şi a rămas mereu prezent în conştiinţa familiei mele, ai cărei membri au înţeles că viaţa noastră trebuie închinată ţării"[1].

[1] Grigore Ilisei, *Gheorghe Ivănescu*, în *Portrete în timp*, Iaşi, Editura „Junimea", 1990, p. 127.

BDD-A13003 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:43 UTC)

Efervescenţa Iaşului universitar al tinereţii profesorului purta nume prestigioase: Alexandru Philippide, Iorgu Iordan, Garabet Ibrăileanu, George Călinescu. Aici s-au conturat câteva idei fundamentale privind cercetarea lingvistică, întărite de specializările în filologie şi filozofie, la Paris şi la Roma, în compania unora din cei mai importanţi lingvişti europeni ai momentului, idei pe care le regăsim, într-o primă instanţă, în teza sa de doctorat, publicată cu titlul *Problemele capitale ale vechii române literare*, 1947, în care a schimbat viziunea impusă de Ovid Densusianu, privind baza dialectală a limbii române literare. Spiritul „pozitivist", evident în multitudinea de fenomene analizate, era luminat în permanenţă de cele câteva răspunsuri la „problemele capitale", de natură teoretică, ale lingvisticii. Substratul teoretic nu era specific unei lucrări de dialectologie propriu-zisă, aşa încât, încă de pe atunci, se vădeşte anvergura efortului explicativ al unui lingvist desprins din cadrele rigide ale cercetării de factură neogramatică, atât de caracteristice multor investigaţii.

Acest excepţional om de ştiinţă, poate ultimul spirit renascentist al lingvisticii româneşti, a fost, timp de şapte ani (1962-1969), profesor la recent înfiinţata Facultate de Filologie timişoreană, prin reintegrarea lui în învăţământul superior, pe care a înţeles să-l slujească în acord cu înaltele sale idealuri care se conturaseră încă din copilăria vutcăneană.

A fost o mare şansă a facultăţii, care nu avea o prestigioasă tradiţie în spate, ca în cazul facultăţilor de la Bucureşti, Cluj şi Iaşi, de a avea o personalitate care ştia ce trebuie să facă pentru a împlini datoria de ctitorire spirituală.

Marele profesor a determinat o profundă schimbare de paradigmă în pregătirea unor foarte tinere cadre didactice, pe care le-a introdus, cu exigenţă şi în acelaşi timp cu solicitudine, în ceea ce am putea numi marea lingvistică, într-o sincronizare atât de necesară a formaţiei lor cu ştiinţa contemporană, dar şi cu diacronia cercetărilor lingvistice, în aspiraţia de „a nu rămâne toată viaţa prizonieri în cântul întâi al *Iliadei* lui Homer". Sunt cuvintele profesorului, pe care ni le rostea adesea, când ne mai dădea o nouă lucrare, dificilă, din

BDD-A13003 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:43 UTC)

unul dintre marii reprezentanţi ai lingvisticii mondiale, care trebuia studiată într-un timp foarte scurt...

Idealul pe care l-a impus a fost acela al formaţiei multilaterale şi al unei pasiuni pentru lectură care să stimuleze, în cele din urmă, creativitatea tinerilor săi discipoli.

Datorită naturii sale nonconformiste şi desăvârşitei onestităţi intelectuale, ca şi datorită erudiţiei sale de tip renascentist, a fost o prezenţă copleşitoare, uneori paralizantă, inconfundabilă, de neuitat. Ea ne-a marcat pe toţi cei care am avut privilegiul să-i fim în preajmă.

Generos, mereu încrezător, uneori propunându-ne ţinte dificil de atins, aproape fanteziste, unele, printr-o complexitate greu de decantat, Profesorul s-a străduit să ne familiarizeze cu marile idei ale lingvisticii mondiale, ajutându-ne să „ardem etapele", într-o perioadă dominată de confuzia valorilor, de precaritatea informaţiei şi de puţinătatea modelelor intelectuale, ca şi de absenţa contactelor lingvistice internaţionale.

Am fost doctoranda profesorului Ivănescu şi asistenta sa, pentru cursurile de lingvistică romanică. Ideile expuse de acesta în celebrul articol, de mare forţă teoretică şi explicativă, *Storia delle parlate popolari e storia delle lingue letterarie*, apărut în „Philologica", II, Craiova, 1972, mi-au generat un mod particular de abordare a diacroniei lingvisticii romanice, prezent într-un curs publicat în 1978 şi devenit cartea *Romanitate şi istorie*, în 1993, care i-a produs profesorului o bucurie deosebită.

Gheorghe Ivănescu a dat ritm vieţii universitare, prin şedinţele săptămânale în care ne urmărea evoluţia, ne împrumuta cărţi şi discuta cu specială atenţie ideile pe care încercam să le dezvoltăm în primele noastre studii. Aceasta este, poate, „lecţia" cea mai preţioasă, lăsată de mentorul nostru, pentru că viza atmosfera şi substanţa însăşi a vieţii academice, care trebuia să prindă o anumită coerenţă şi să manifeste o anumită consecvenţă.

Această lecţie a fost urmată cu dăruire şi cu aceeaşi credinţă în valoarea muncii intelectuale de profesorul Ștefan Munteanu, cel mai apropiat discipol ivănescian, ieşean şi el, ca provenienţă, o perso-

BDD-A13003 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:43 UTC)

nalitate de mare notorietate în domeniul stilisticii şi al cercetării limbii literare.

O altă lucrare fundamentală a profesorului Gheorghe Ivănescu a fost *Istoria limbii române*, apărută la Iaşi, în 1980, la Editura Junimea, ale cărei principii directoare în studierea limbii române se conturaseră încă din anii timişoreni, trimiţând în cele din urmă la teza sa de doctorat. Este această lucrare cea mai importantă şi mai originală istorie a limbii române, în care regăsim concepţia ivănesciană despre existenţa a două lingvistici: lingvistica limbilor populare şi lingvistica limbilor literare, cu principii şi metode diferite, expusă, cu toată claritatea, în 1972, în *Storia delle parlate popolari e storia delle lingue letterarie*.

Gheorghe Ivănescu a plecat din Timişoara când cu adevărat puteam să înţelegem anvergura gândirii sale lingvistice şi am regretat enorm această plecare. Am continuat să ne întâlnim cu ocazia pregătirii doctorale, dar în plan spiritual nu ne-am despărţit niciodată.

Galeria celorlalţi mari profesori pe care am avut şansa să-i avem la Timişoara, Gheorghe Tohăneanu, Eugen Todoran, Ştefan Munteanu, Victor Iancu, s-a întregit, astfel, cu cei şapte ani deosebit de efervescenţi ai celui care poate fi considerat, cu adevărat, un întemeietor de şcoală filologică timişoreană, prin amploarea şi originalitatea concepţiei sale lingvistice, infuzată în unele lucrări ale discipolilor săi. Şapte ani, o cifră magică ale cărei reverberaţii pot fi descoperite în textura unei deveniri spirituale pe care am trăit-o cu fervoare.

Profesorul şi-a îndeplinit menirea pe care şi-a asumat-o în spiritul idealurilor sale de o viaţă.

BDD-A13003 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:43:43 UTC)